

CONGRES JAVA INSTITUUT

CATALOGUS

VAN DE HOUTSNIJWERK
TENTOONSTELLING

TE HOUDEN TE BANDOENG
VAN 18 TOT EN MET 26 JUNI 1921

DE TENTOONSTELLING WORDT GEHOUDEN
IN EEN GEBOUW VAN DEN KABOEPATEN
EN IS DAGELIJKS GEOPEND VAN 9-1 UUR
EN VAN 5-8 UUR

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

1367 0036

CONGRES JAYA INSTITUIT

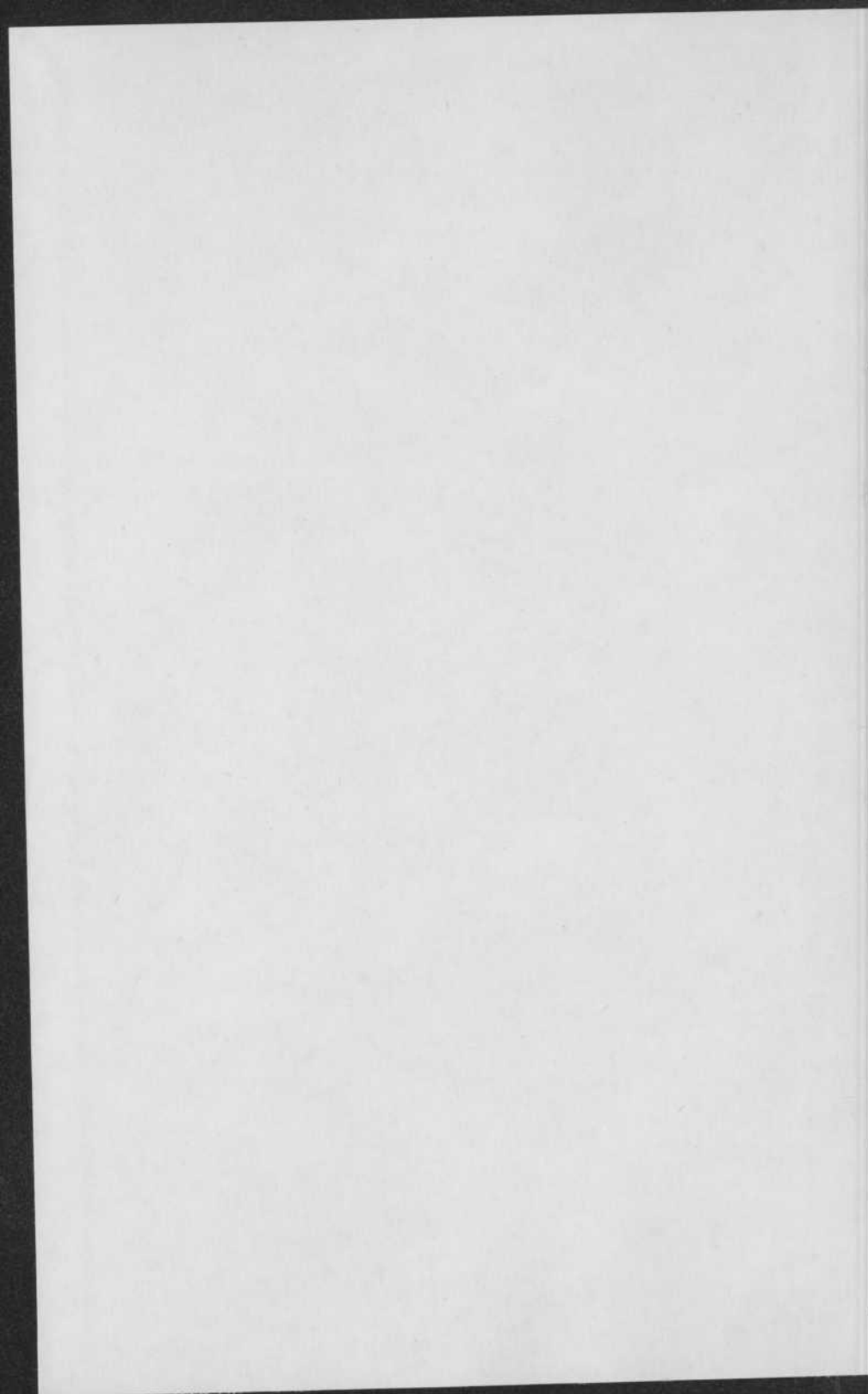
CATALOGUS

DE HOUTLANDWERK
TECHNISCHE SCHOOL

DE HOUTLANDWERK
TECHNISCHE SCHOOL

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK
VAN AMSTERDAM

1921 8 / 181
1356
244

CONGRES JAVA INSTITUUT

CATALOGUS
VAN DE HOUTSNIJWERK
TENTOONSTELLING

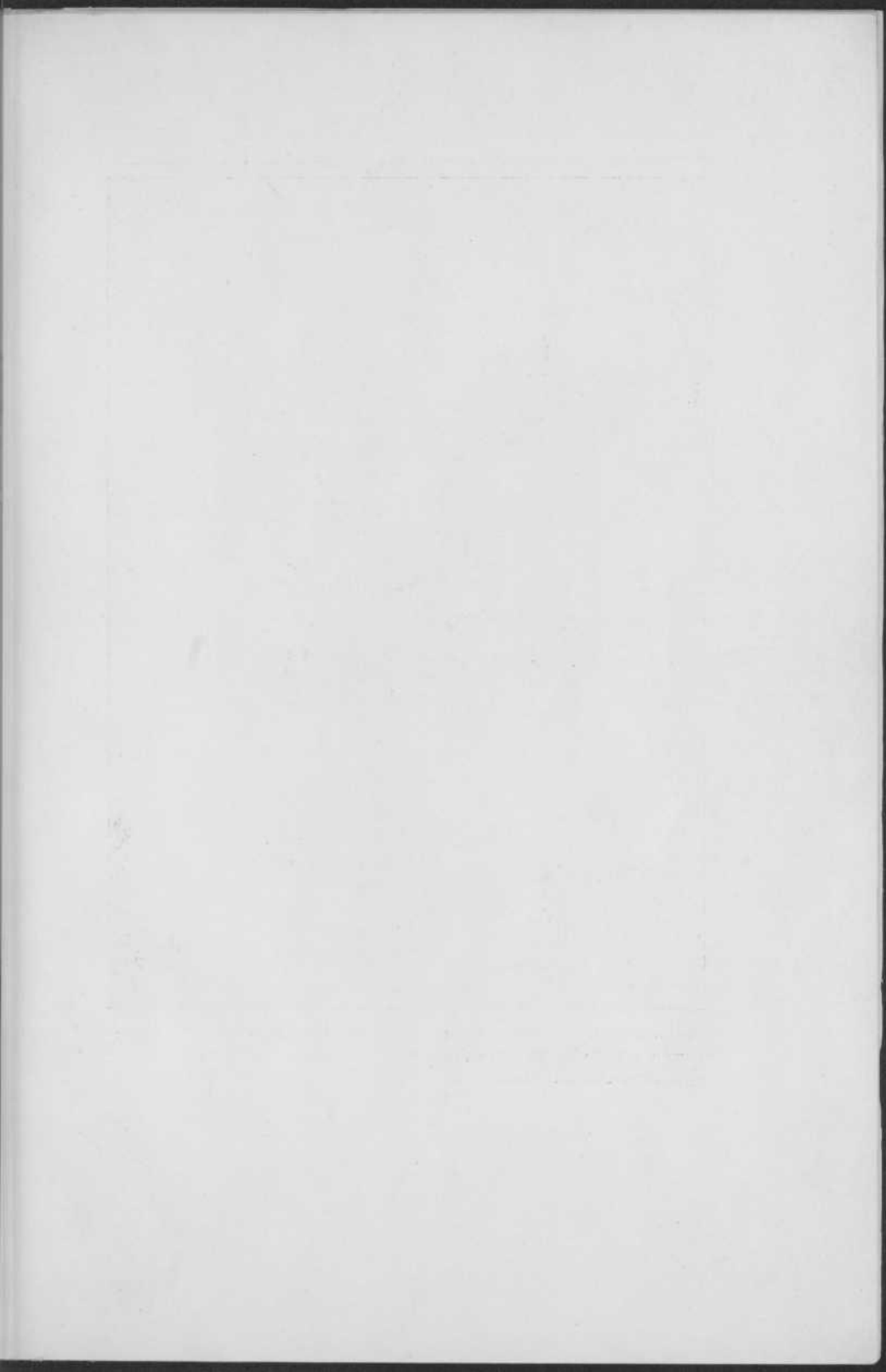
TE HOUDEN TE BANDOENG
VAN 18 TOT EN MET 26 JUNI 1921

DE TENTOONSTELLING WORDT GEHOUDEN IN EEN GEBOUW VAN
DEN KABOEPATEN EN IS DAGELIJKS GEOPEND VAN 9 - 1 UUR
EN VAN 5 - 8 UUR

Door gebrek aan tijd bij de voorbereiding konden titelatuur en bijschriften niet zoo worden verzorgd als door den samensteller van den catalogus zelf werd gewenscht.

Op de voorwerpen voor verkoop bestemd, werden de gevraagde prijzen aangegeven.

PREEKSTOEL (MEMBAR) UIT DEN KRATON
MESDJID PÄRÂMĀSĀNĀ TE SOLO (No. 43)
Opname van W. H. Hoogland, Bandoeng.

INLEIDING.

Het schrijven van een geschiedenis der kunst van Java en van de eilanden, die tot op zekere hoogte onder dezelfde invloeden eenzelfde ontwikkelingsgang volgden of in hun betrekkelijken stilstand nog zijn een beeld van het verleden, Madoera en Bali, is het neerschrijven van de geschiedenis van het leven der volkeren dier landen, want moge voor den oppervlakkigen beschouwer alle kunst staan buiten het leven en zij slechts zijn een uiting van het idialisme van enkelen, veelal sterk individualistisch gestemden, een kunst, zooals zich hier ontwikkeld heeft, vertoont zulk een innigen samenhang met al wat er leeft en denkt en peinst, dat zij een getrouwe afspiegeling der zeden en gewoonten is in de verschillende tijden waarin zij bloeide of kwijnde.

Zij is een volkskunst, een gemeenschapskunst bij uitnemendheid. Moge dit in zijn algemeenheid gelden voor de kunst dezer landen, waar zij zich geeft met grootsche allure in de bouwkunst van tempels en vorstengraven, in muziek en in dans, uit de kleinere uitingen van bouw- en gebruikskunst spreken de geest, de gaande en komende invloeden der tijden toch ook wel met zoo'n duidelijkheid en beslistheid, dat men den gang der geschiedenis de eeuwen door met klaarheid volgen kan.

Een studie van de ontwikkeling der Javaansche woning en van de invloeden die daarop hebben gewerkt of welke van oudsher, zij het in gewijzigden vorm, zijn gebleven, zou niettegenstaande de moeite en uitgebreiden arbeid, die er aan gepaard gaan, zeker meer dan loonend zijn door de resultaten, die ongetwijfeld voor de cultuurgeschiedenis dezer landen van groot belang zouden zijn. Want niet alleen uit een kunst-, doch ook uit volkenkundig en sociologisch oogpunt zou deze studie haar groote waarde kunnen hebben. Is niet de woning, de behuizing van het gezin? En was niet steeds

het gezin de grondslag van den staat? Welke perspectieven opent dan niet de studie van het leven van dit gezin in verband met dat van den staat? Dit leven en denken spreekt zich uit in de woning en in de voorwerpen voor feestelijk en voor dagelijksch gebruik, die deze woning vullen en versieren. Wij hebben getracht op deze, aan het congres van het Java-Instituut verbonden tentoonstelling, een overzichtelijk geheel te geven van die voorwerpen, welke van hout vervaardigd, bewerkt en besneden, niet alleen als voorwerp van kunst, doch ook als verschijnsel van tijd van belang zijn. Met dit te samen kunnen wij dan trachten ons een beeld te vormen van de cultuur dezer landen in betrekking tot het verleden en het heden, opdat de ontwikkeling in de toekomst, ons duidelijker en beter voor den geest kan komen te staan. De tijd van voorbereiding voor den arbeid, die het Instituut zich op de schouders heeft gelegd, doch welks omvangrijkheid wellicht niet ten volle werd overzien, was niet voldoende om de bijeengebrachte verzameling zoo overzichtelijk te kunnen samenstellen als wel gaarne was gewild; doch blijven er in dit opzicht nog wenschen, een collectie van dien omvang en van zulk een belangrijkheid was wel nimmer te voren bijeen. Aan het doel, dat er mede wordt beoogd, beantwoordt zij dan ook voldoende.

„Een van de belangrijkste en toch nog weinig bekende vormen van Javaansche kunstnijverheid is het houtsnijwerk”. Het is een volksuiting bij uitnemendheid, een volkskunst: „par droit de naissance”, want geboren kunstenaar is het volk, dat de eeuwen door, vreemde invloeden ten spijt, zijn eigenheid wist te bewaren, zijn kunst nog niet verloor. Een volkskunst ook, omdat het niet alléén de vorsten waren, hoewel zij wel voornamelijk door voorbeeld aanspoorden, die hunne tempels en paleizen versierden, doch ook het volk zelf gaf uiting aan zijn lust tot verfraaiing van de dingen bestemd voor den arbeid, voor feest, muziek en dans en met liefde en toewijding werden deze versierd en besneden, tot zij ook dingen waren van schoonheid. En mag dit voor sommigen aan gerechten twijfel onderhevig zijn, gezien den toestand van lusteloosheid, ja van bijna volslagen onverschilligheid en verval, waarin wij op Java nu verkeerden, het Bali van heden kan gelukkig nog voldoende aanwijzingen geven, hoe de verhoudingen en toestanden in dit opzicht ook hier moeten zijn geweest.

Zooals in Europa de bloeitijden der kunst steeds samenvielen met die der kerkelijke of wereldlijke hiërarchien, zoo waren die ook hier steeds afhankelijk van het wisselend spel van kerkelijke of wereldlijke macht of van de invloeden, die van buiten daarop inwerkten. Zoo was de komst der Hindoes niet alleen van invloed op den tempelbouw, doch ook in de klein-kunst kan men dien invloed gemakkelijk aantoonen.

Hoe was echter het karakter der kunst hier te lande vóór hun komst? Was er een kunst en was die Indonesisch? Eenige foto's van houtsnijwerk uit een woning in het Tenggergebergte kunnen wellicht een antwoord geven op deze vragen en eenige besneden planken, door mij in een oud tempeltje op Bali gevonden, doch die helaas niet konden worden tentoongesteld, wijzen in dezelfde richting.

Hoe ver werd het Indonesisch element bewaard en hoe heeft het gedurende de eeuwen tot heden ten dage stand gehouden?

Vragen, die door het stellen alleen niet kunnen worden opgelost, doch die zeer zeker door hunne beantwoording zouden kunnen bijdragen tot het leeren kennen van veel wat belangrijk is voor de kennis van de bevolking dezer landen.

Want wijzen de uitingen der vorstelijke kunst op een bijna zuiver verwerken van Hindoesche motieven, niet alleen in de symbolische vormen der godsdienstige emblemen, waarmede nu nog de draagstoelen zijn versierd, doch ook in de ornamentiek van kolommen, deuren en planken, in de kunst van den kleinen man vindt men meer terug de versieringsvormen der primitieve Indonesische kunst, vormen ten deele gebleven tot in de statige wanden der woningen van eenvoudige visschers op Madoera en in Oost-Java.

Welke was de invloed van den Islam na uitdrijving van het Hindoeïsme naar Bali? Was het van stonden aan met de kunst gedaan? Is die uitdrijving zoo te vuur en te zwaard geschied als men veelal geneigd is aan te nemen, of heeft de geestelijke verovering zich slechts langzaam, ja zelfs nu nog niet geheel voltrokken?

De feiten-geschiedenis spreidt daarover onvoldoende licht. Waar lontars en geschriften geen voldoende uitkomst geven daar kan de bestudeering van kunst en cultuur wellicht verheldering brengen.

Waar het **geschreven** woord te kort schiet, daar kan de taal van den kunstenaar met beitel en mes, het **gesneden** woord, het feitenmateriaal wellicht aanvullen of toelichten.

Op de tentoonstelling is door groote welwillendheid van Z. H. den Soesoehoe-nan van Solo aanwezig een *membar*, een preekstoel voor een Mohamedaansche geestelijke. Is dit feit reeds vermeldenswaard, het zou niet zoo'n groote betekenis hebben voor ons, als deze „*membar*” niet een beeld gaf van den geest des tijds, waarin zij ontstond, zóó geheel afwijkend van dat wat wij ons daarvan hebben gevormd.

De bouw toch van dezen preekstoel is niet alleen volgens het klassieke vormenstel der Hindoes, doch ook de gedachte, volgens welke de schepper hemel en aarde schiep, is geheel volgens de traditioneele Hindoesche opvatting, daarop in beeld gebracht. De lotus, het symbool van leven: bosch en

berg, verbeeldend de aarde; de wateren in regelmatigen golfvorm; de booze geest als hoeder; het alziend oog of de vliedende geest, hoog aan den achterwand en het geheel: als met Hindoe-ornamentiek bestrooid!

Hoe kwam het dat deze Hindoesche opvatting en symboliek zich uitte in een Islamitisch spreekgestoelte en een plaats vond in een Mohamedaansch bedehuis? Is hier weer sprake van het syncretisme der Godsdiensten, zooals het zoo vaak bij het Boeddhisme en het Ciwaisme op Java en Bali tot uiting kwam? Of is hier een aanwijzing, dat de leer van Mohamed niet te vuur en te zwaard werd opgedrongen, de dwang op het geestelijk leven denkbeeldig is geweest en dat slechts langzaam aan het oude Hindoeïsme zijn goden-namen en uiterlijken eeredienst deed plaats maken voor dien van Allah en zijn profeet? Is het slechts een verandering van namen en niet van gedachte-richting geweest voor velen?

Ook andere voorwerpen op deze tentoonstelling wijzen hierop.

De fraaie „kobongan" (bruidsbed), die door groote welwillendheid van Z. H. den Sultan van Jogjakarta kon worden tentoongesteld, herinnert aan gebruiken, die nog steeds in Midden-Java worden in eere gehouden. Gebruiken, die nog ten nauwste in verband staan met de verschillende vormen van aanbidding van de godin der vruchtbaarheid, Dewi Cri, en die zoo oud zijn, dat de oorsprong ervan in der eeuwen loop vervaagt.

In de „kobongan", die in het voornaamste deel van de Javaansche woning is geplaatst, viert de versieringsgeest zijn lusten uit en in de woningen van gegoeden en zelfs in die van eenvoudigen is zij dikwijls een voortreffelijk staal van houtsnijkunst en zijn de wanden, kasten en kisten, in de onmiddellijke omgeving opgesteld, veelal voorbeelden van de gaafste volkskunst. Is dit bruidsbed een kenmerkend iets, meer speciaal voor Midden Java, in Palembang bestaat het ook nog heden ten dage; het is daar zelfs tot een geheele bruidskamer uitgegroeid.

Of daar nog rituele gebruiken aan verbonden zijn, zoo ja, in hoe verre stemmen zij dan overeen met die van Midden-Java?

De invloed van den Islam die in de beëiding van het menschfiguur, vooral in de krisheften en de wajang, van groote beteekenis is geweest, een inzending uit Cheribon op deze tentoonstelling wijst dit ook uit, en die aan de Javaansche kunst in dit opzicht het meer fijne en aristocratische heeft gegeven in vergelijking met de oudere voorbeelden en met die van Bali, welke meer het groteske van den Hindoeaard vertoonen, heeft overigens op de kunst door zijn afwijzen van versiering van bedehuis en al wat daarmee samenhang eerst een nivelleerenden, daarna een vrijwel doodenden invloed uitgeoefend. Een verschijnsel na de hervorming ook in Europa waargenomen en dat naar wij hopen ook hier door een minder puriteinsch denken en doen

langzamerhand in een betere verhouding tot de Islamitische kunst van andere landen zal worden gebracht.

Kort na den Islam kwamen de Europeesche zeevaarders. En kan men wellicht de eerste paar honderd jaar, toen handel alléén het doel was, niet van cultuurinvloeden spreken, langzamerhand, misschien het eerst langs het hof van den Sultan van Madoera, vindt het Hollandsch-Indische huis zijn weg door Midden-Java en zien wij zijn invloed in de woningen der vorsten en gegoeden. De ornamentiek der Renaissance en die van het Barok treden naast, ja verdringen zelfs hier en daar het Hindoesche element. Het sierlijke, soms gezwollen fantastisch romantische, doch steeds smaakvolle ornament ontstaat, dat de bovenlichten en vullingen van deuren en ramen, zelfs nu nog, versiert en dat men op Bali terugvindt in het ornament, dat den naam „patra olanda" draagt. En ook nu, hoewel zoo sterk beïnvloed, is dit ornament tot een eigenheid, tot een geestelijk bezit van den werkman geworden.

Hoe verbaasd en verheugd waren wij toen, slechts luttele jaren geleden, de statige pracht der wanden en schutsels der overigens armelijke woningen van de eenvoudige bewoners van de kustdesa's in Oost Java bekend werd. Wand en deftige schoonheid herinnering wekkend aan de stemmingsvolle wandbetimmeringen onzer oude patricierswoningen. Daar en hier getuigen van de kracht, de welvaart en den kunstzin van een zeevarend volk. Want het is de varende Madoerees, zich vestigend langs de kust, die daar zijn woningen bouwde en ook versierde. En de zee met de kleurige en blanke prauwen en het gebergte met zijn bont besneden huizen stralen van den vroolijken en krachtigen levenslust, den Madoerees eigen.

Het onderwerp is boeiend en de tentoonstelling geeft aanleiding tot het stellen van meerdere vragen:

Hoe was de invloed der Chinezen op deze volkskunst?

Hoe waren en wanneer werkten de invloeden van Java op Bali, Madoera en Palembang en wellicht ook omgekeerd?

Vragen niet gemakkelijk op te lossen en die te moeilijker worden, waar de houtsnij kunst voor een groot deel ook traditioneel en conventioneel was en is, en er zelfs nu nog motieven worden gebruikt van eeuwen her.

Is de beantwoording dezer vragen voor de cultuurgeschiedenis dezer landen van groote beteekenis, zij kan in deze inleiding niet worden gegeven. Slechts het stellen ervan doet zien welk terrein hier voor onderzoek nog open ligt.

Plaatsen wij ons nu echter in het Heden en voor de Toekomst en vragen wij: wat is er van deze volkskunst en wat zal er van haar worden?

De Heer Batenburg schreef in zijn inleiding voor de verzameling uit

Palembang: „Houtsnijwerk aan de stijlen van huizen is niet meer in gebruik. Men heeft zelfs zoo weinig gevoel voor dit vroeger zoo waardevolle snijwerk, dat men bij het verbouwen van oude huizen de besneden oppervlakten van de balken afzaagt en deze bij allerlei rommel onder het huis opbergt. Zoo vond ik prachtig oud snijwerk in een modderpoel. Ook zag ik met schitterend houtsnijwerk versierde balken gebruikt als neuten voor een nieuw gebouwde woning, dus half boven, half onder den grond. Hieruit blijkt wel, dat 't oude houtsnijwerk voor den Palembangr vrijwel waardeloos is. Zoo worden thans de keurig uitgesneden kasten, kastjes en kisten niet meer gemaakt en zullen deze over niet al te langen tijd tot de zeldzaamheden gaan behooren. Oud Palembangsche bedden met houtsnijwerk versierd zijn thans reeds zeldzaam en men ziet daar nog slechts enkele exemplaren van. Het eenige wat heden ten dage nog gemaakt wordt zijn grafzuilen, grof zaagwerk voor paneelen en bovenstukken van deuren en vormen voor 't maken van gebak.”

Dit voor Palembang en voor Java? Ook hier nog de grafzuil! Vêél meer dan de armoedige rest bleef ook hier niet. De frissche, blijde versieringskunst van den Madoerees bleef bestaan en nog steeds viert diens sierlust op zijn vaarttuig zijn vroolijk feest. Maar ook hem trof het noodlot!

Zijn zoo hoog geprezen betimmeringskunst werd geknakt en gedood. Niet door eigen schuld!

Toen voor enkele jaren de pest haar intree deed en de dood waarde alomme, ging de bestrijding door het land, bleek voor de volkskunst haast erger dan de zóó gevreesde ziekte voor den mensch.

Tientallen, ja honderdtallen woningen werden op last van den geneeskundigen dienst afgebroken, ook in de stranddesa's, en het werd bevolen, wegens pestgevaar, de deftige, waardevolle en kunstvolle wanden af te breken. En vele kwamen óók in den modderpoel terecht en van daaruit dikwijls in handen van kunstminnenden, doch ook vele vergingen, werden tot brandhout gehakt of in stukken verspreid. Zoo verdwenen karren vol en de ornamenten en paneelen, de statige, breede stijlen maakten plaats voor schamele bamboezen wanden!

Waar zóó de toch reeds zeer verslapte zin voor eigen schoon en kunst werd ondermijnd, daar verwondert het niet, dat de toch door den tijdgeest reeds zoo onevenwichtige gedachten nog meer worden verstoord en den gouden band met het verleden zoo onbedachtzaam wordt verbroken.

Is het niet ontmoedigend, dat, waar door velen onzer zoo moeizaam wordt gewerkt om het cultuurbezit te bevestigen en te versterken tegen den snuikenden invloed in van import van minderwaardige fabrieksgoederen, tegen den storenden en ontreddering brengenden invloed der bioscopen,

tegen kortom de uitingen van den geestelijken zelfkant der Westersche samenleving, dat een nog levende volkskunst zoo onbedachtzaam kon worden getroffen in haar bestaan?

En kan het dan verwonderen, dat men een bewoner vindt, die zich schaamt voor den bezoeker van zijn huis en zich verontschuldigt, dat het zoo mooie houtwerk „toch zoo oud is?”

Hoe weinig bewust men is van hetgeen men nog bezit, hoe weinig meer de geest in staat is invloeden van buiten te beoordeelen en te verwerken, de bewijzen zijn op deze tentoonstelling voor het grijpen; want wees ik hiervóór op invloeden van buiten op de kunst dezer landen en mocht ik toen met vreugde aanstippen, dat deze invloeden van goeden huize op eigen wijze werden verwerkt tot eigen geestelijk bezit, de tentoonstelling zal u ook helaas voorbeelden te over kunnen geven in meubels en gebruiksvoorwerpen, waarin duidelijk wordt kenbaar gemaakt dat geen zelfstandig oordeel de juiste keuze deed en dat van een omzetting in eigen geestelijke sfeer geen sprake meer was.

De kunstenaar, of die hem leidt, is het denken verleerd. Hij is het trotsche bewustzijn van het bezit van eigen schoonheid kwijt en een doode navolging van slechte voorbeelden nam de plaats in van eigen gedachte-leven. En toch, ook in den Javaan leeft nog steeds de zin voor deze kunst en sluimert zijn drang tot versieren. Doch waar aan dien drang gelegenheid tot uiting wordt gegeven is de leiding meestal in handen van onbevoegden of wordt zij vrijwel slechts uitsluitend gericht op het vermaak van den toerist. Hoe geheel anders op Bali! Daar leeft en bruischt nog het kunstenaarsbloed, daar tintelt en sprankt nog de kunstenaarsgeest en vaardig is nog de hand om de gedachte den vorm te geven!

Maar ook dáár zelfs dreigt het gevaar!

De geschiedenis van het Westen bewees, dat de kunst door de kerkelijke en wereldlijke overheid losgelaten zich niet kon verheffen, boven een zuiver individueele, tot een groote gemeenschapskunst. De laatste eeuw is daarvan het overtuigend voorbeeld. Wat voor de Westersche kunst fnuikend bleek, zal dit des te meer nog zijn voor die van het Oosten.

Stéeds was het de overheid hier, die niet alleen belangstelling toonde, doch ook voorging. Haar houding en haar gezag was geldend, ook op het gebied der kunst.

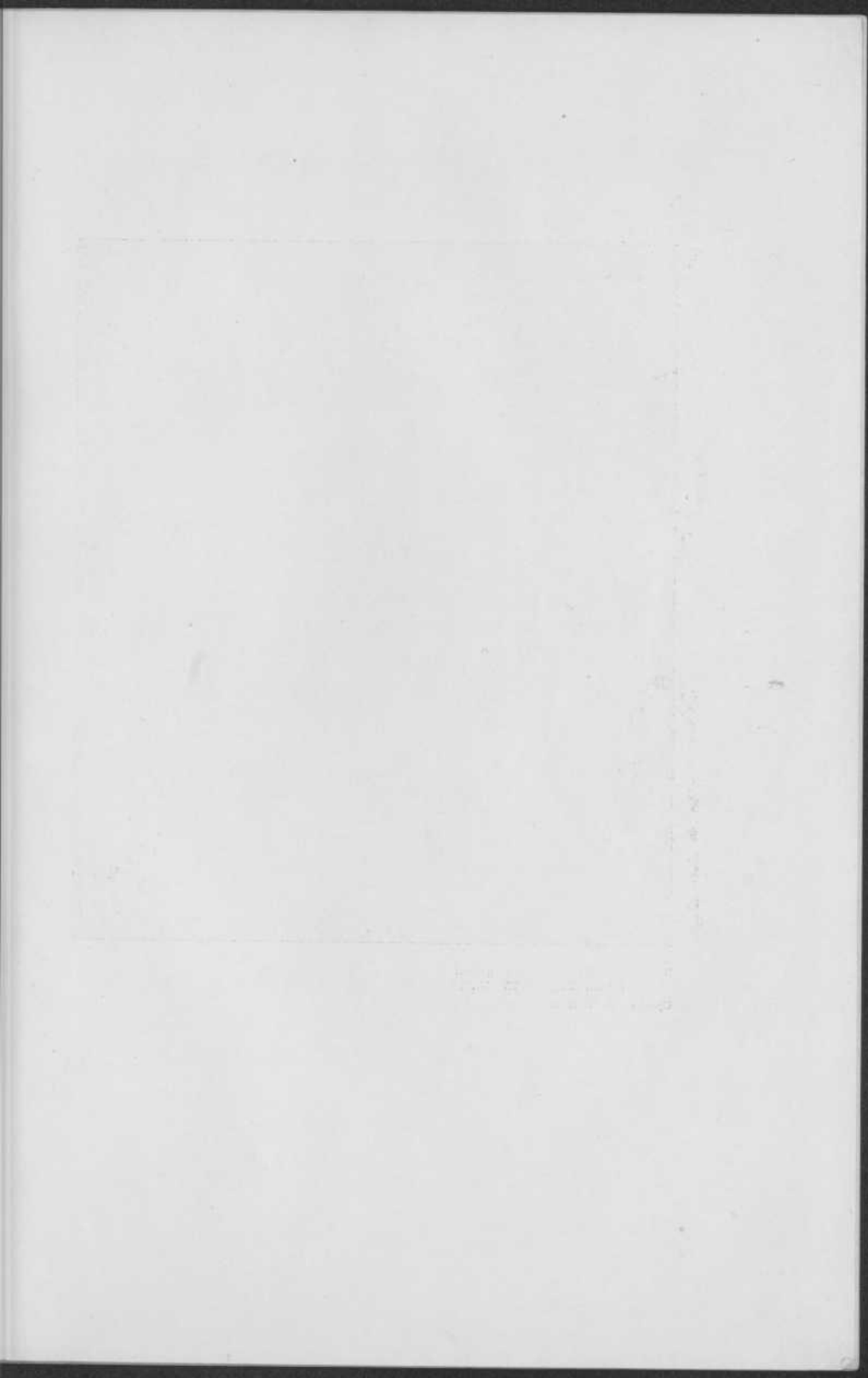
Tot voor kort was dit nog zoo op Bali. En het gemis aan belangstelling en aan voorgang van onze Regeering en Bestuur, die de Balische overheid vervangen, is nog niet zoover ingewerkt, dat de toestand voor verval nog niet te behoeden is. Toch is ook daar reeds verwording te bespeuren.

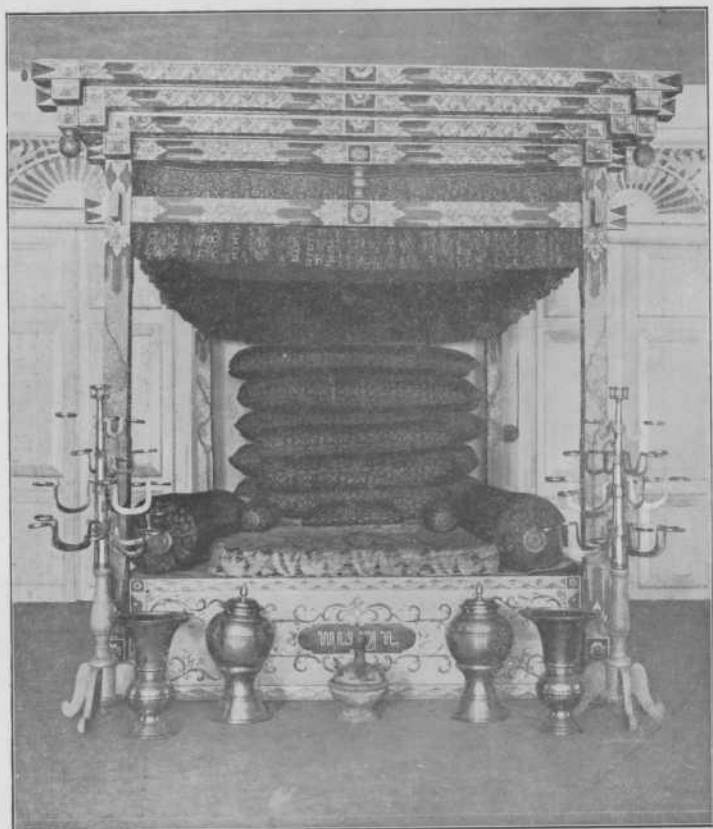
Hoe belangrijk de Balische cultuur en de nog levende geest dier cultuur

alleen reeds voor de kennis en ook voor de ontwikkeling van Java, zijn, heeft de Regeering reeds getoond ten volle te beseffen.

Het ligt niet in het korte bestek dezer inleiding te spreken over de wenschen en verlangens die wij hebben, en over hetgeen wij noodig achten ter bevordering en ter ontwikkeling der houtsnijkunst. Wij willen hier slechts de hoop uitspreken, dat het der Regeering gegeven moge zijn door het treffen van oordeelkundige maatregelen het bewustzijn van eigen kunnen en kennen der bevolking te bevestigen en te verhoogen, opdat ook deze volkskunst niet verder zal gaan op den weg van verval, doch dat zij weer zal worden de spiegel van het economisch en geestelijk welzijn der bevolking.

P. A. J. M.

BRUIDSBED (KOBONGAN) UIT DEN
KRATON VAN JOGJAKARTA (No. 1.)
Opname van W. H. Hoogland, Bandoeng.

JAVA, MADOERA EN BALI.

INZENDING VAN Z. H. DEN SULTAN VAN JOGJAKARTA.

1. Bruidsbed (Kobongan) van den Kroonprins.

De Kobongan is nieuw en dateert van het Javaansche jaar 1837, zij is dus pas 13 jaar geleden gemaakt; zij is met vroeg Hindoe-Javaansche motieven versierd. Kleuren: goud en groen. Compleet met bijbehorende voorwerpen.

De Patanen of Kobongan ligt in het middelste der drie deelen, waarin de Javaansche woning is verdeeld en wel in het achterste gedeelte van het huis. (Patalingan of Pataringan genaamd). Zij bestaat gewoonlijk uit een houten bed, omhuld door een uit één stuk bestaand gazen of uit andere stof vervaardigde bedekking. In dit bed vindt men de z. g. padjegan en kussens.

De padjegan-padjegan, uit hout vervaardigd, doch omkleed met stof, krijgen het aanzien van kussens, die opgestapeld worden. Zij dienen tot steun voor de daarvoor geplaatste kussens.

De kobongan heeft een langwerpige vorm, waarvan de langste afmeting de voor-achterwaartsche vorm is, terwijl hare grootte in overeenstemming moet zijn met de totale grootte van het huis. De naam „kobongan” dankt haar ontstaan aan de bedekking, terwijl het woord „patanen” afgeleid is van het woord „tani”, dat noeste vlijt beteekent.

Aan dit woord herkent men de waarde van de kobongan in de Javaansche volksofvattingen. Het is niet meer of minder dan het essentieele van de woning volgens de Javaansche overleveringen. Vóór de „patanen” worden aan iedere zijde neergezet, een kendi pratols (aarden kendi), inhoudende water (banjoe of ajer tempoeran), waarbij een bos padi; drie elementen zoo nauw samenhangend met het begrip

„vruchtbaarheid“. Het kendorwater (banjo tempoean) moet afkomstig zijn van daar, waar twee waterstroomen elkaar ontmoeten (tempoean). Het stelt voor het reine of reinigende.

Gewoonlijk vindt men vóór de kobongan ook nog twee houten beelden, die van een bruid en een bruidegom, het manlijk en vrouwelijk element. Voorgeschreven is dat de eerste huwelijksnacht van een bruidspaar moet worden doorgebracht in de kobongan.

Op elken Donderdagavond (malam Djoemoeah) wordt er voor de kobongan geofferd aan Dewi Sri, de godin der vruchtbaarheid. Het offer bestaat uit z. g. pisang ajoe, soeroeh ajoe, lisah soendoellangil en sekar setaman, in een kom; dit alles gezet op een mat. (Kloso bongko).

2. **Draagstoel. (Djempana)** rijk versierd met „Garoea“, „naga's“, en ornamenten. Rood met goud.

Deze draagstoel werd gebruikt bij het huwelijk van K. G. P. A. A. P. Prangwadono met de dochter van den vorigen Sultan van Jogjakarta.

3. **Schutsel - (Selintroe).** Dit schutsel, waarin matglas, is versierd als de Kobongan.

4. **Pajongstandaard.**

5. **Model van de Pendopo** van den Sultan van Jogjakarta, „Bangsal-Kontjono“. De pendopo is een mooi voorbeeld van oud-Javaansche bouwkunst, den zoogenaamden „Mirongstijl“.

6. **Draagbaar. (Pengilon),** wordt gebruikt om er glaswerk op te plaatsen. Rug en zijstukken versierd met open ornament (à jour). Rood met goud.

7. **Draagbaar. (Pengilon).** Als bij 6. Versierd met naga's als zijstukken en in den rug met een garoea. Rood met goud.

8. **Trom. (Kendang).** Mooi besneden; oud. Rood met goud.

9. **Kleine Trom. (Ketipoeng)** Als 8.

10. **Voetstuk voor een bonang. (Muziekinstrument)** Rijk besneden. Rood met goud.

11. Id. „ „ **Kempiang** „ „

12. Id. „ „ **Kendang** „ „

13. **Krishelft.**

14. Id.

INZENDING VAN K. G. P. A. A. P. SOORJODILOGO, HOOFD VAN HET PAKOEALAMSCH E HUIS.

15. **Standaard van een rebab. (Muziekinstrument.)**

16. „ „ „ „ „

17. „ „ „ „ „

18. „ „ „ „ „

19. Kendang.	(Muziekinstrument).
20. Kenong.	"
21. Standaard van een Gendér.	"
22. " " " Kendang.	"
23. Tjolok Sewoe.	(Duizend Lichten).
24. Saron.	(Muziekinstrument).
25. Gambang.	"
26. Bonang.	"
27. Tjeloeringen.	"
28. id.	"
29. Kempiang.	"
30. Muurlamp. (Pelita.)	
31. id.	
32. id.	
33. id.	
34. Middenbalk van een Pendopo. (Dodopeksi.)	

INZENDING VAN DEN HEER EN MEVROUW Th. G. J. RESINK-WILKENS
TE JOGJAKARTA.

35. Kaarsenstandaard.	Kleuren: rood, zwart, goud.
36. Id.	" " " "
37. Grafteeken. (Mahadjan).	Oud Javaansch-Hindoesch snijwerk.
38. Rijstmandje. (Toemboeh).	
39. Muurlamp.	
40. Id.	
41. Id.	
42. Id.	

INZENDING VAN Z. H. DEN SOESOEHOENAN VAN SOERAKARTA.

43. Preekstoel. (Membar). Uit de kraton Mesdjid Pärâmāsānā, afkomstig uit den kraton van Demak. Als tijd van vervaardiging wordt $\pm$ 1400 opgegeven.
- Als voorbeeld van Oud Javaansch-Hindoesche kunst is deze Membar wel het merkwaardigste voorwerp van deze tentoonstelling. De kolommetjes met de kenmerkende kapiteelen vormen met de gebogen bovendorpel den poort-ingang. In het ornament van dezen dorpel herkent men, hoewel geheel tot spelende rankenversiering geworden, de Banaspati of Kala kop, wachter en waker van het heilige daarbinnen. Op den achterwand in Hindoesche symboliek de wereldzee, waaruit de

schepper schiep: aarde, bergen en bosch met al wat leeft. Planten, de lotus en vogels, gestyleerd en geschikt tot een waardevolle ornamentale paneelvulling, verzinnebeel den deze symbolieke gedachte.

De technische behandeling van het snijwerk is nog van die eenvoudigheid, welke geen uitroep van bewondering uitlokt voor buitengewone vaardigheid van de hand. In haar kernachtige eenvoud legt zij getuigenis af van den tijd, toen het nog de Geest was, die het kunstwerk inspireerde en de handvaardigheid eerst in de tweede plaats in aanmerking kwam.

44. **Draagstoel kiai Koedoes**, zoo genaamd, omdat zij destijds de koets was van Goesti K. R. Timoer, dochter van P. B. III., die getrouwd was met den Regent van Koedoes.
45. **Idem kiai Tandoe sésér 6**. Destijds gebruikt om G. K. R. Pakoeboewono, gemalin van P. B. VII van Madoera (zij was een Prinses van Pamakasan.) te halen.
46. **Driehoekige stoel** afkomstig uit de Kraton van Kartosoero ± 1740.
47. **Lezenaar** uit de Groote-Moskee van Solo ± 1811.
48. **Kleerenkast** v. d. Rijksbestuurder, hem bij officiële gelegenheden als een zijner distinctieven nagedragen.
49. **Gongstandaard** vervaardigd op last van P. B. IV (± 1808) benoodigd ter opluistering van de „Pasewakans” d. i. openbaar gehoor, op Donder- en Maandagen.
50. **Knaapje** waarop sirihsstel wordt geplaatst bij Garebegfeesten, vervaardigd door Wignjorawito op aanwijzing van K. P. Hadiwidjojo. 1918.
51. **Laag stoeltje**, zetel van Z. H. P. B. III (± 1770).
52. **Scherm-(Kelir)** voor het vertoonen v. d. wajang Kandjeng Kiai Kadung vervaardigd op aanwijzing van K. P. Hadiwidjojo. 1910.
53. **Rebabstandaard** vervaardigd op last van Z. H. P. B. IV ± 1800.
- 53a. Id.
54. **Trom.-Kendang** vervaardigd op last van Z. H. P. B. III ± 1770.
55. **Kopstuk eener statieprauw**.
56. Id. Id.
57. **Rijstbak**, vroeger in gebruik bij het voordienen van rijst aan Z. H. den Soesoehoenan bij een officieel banket.
58. **Kantoorgongstandaard** van den Rijksbestuurder; geschenk van R. T. Wreksodiningrat.
59. **Sigarenkist** van den R. B. Id.
60. **Fotolijst**, eigendom v. K. P. H. Hadiwidjojo gemaakt door Toeradji.
61. Idem idem Nitidrono.

62. Byouteriedoods, destijds van G. K. R. Anêm gemalin van P. B. IV., thans in het bezit van R. M. H. Soerjowinoto ($\pm$ 1785).
63. Paneel van Koesoemodilagan, destijds bewoond door K. P. H. Tjokrokoesoemo schoonzoon van P. B. IV. Het huis werd gebouwd op last van P. B. IV.
64. Als 63.
65. Idem.
66. Idem.
67. Idem.
68. Jav. mandoline (Tjelempoong) met het jaartal 1854, eigendom van M. Ng. Nitipostoko.
69. Lansenstandaard eigendom van Hadji Ashar.
70. Toiletspiegeltje eigendom van Nitidrono.
71. Gordijnenophanger in den vorm eener kakatoe, eigendom van Wignjosoepono.
72. Gordijnenophanger in den vorm eener garoeda, eigendom van Hardjohartono.
73. Kopstuk van de statieprauw kandjeng Kiai Rodjomolo, vervaardigd op last van P. B. V., destijds nog Kroonprins.
74. Deurblad van de moskee van Kalioso, $\pm$ 1811.
75. Schutsel, eigendom v. M. Ng. Kartodiroso.
76. Paneelvulling, eigendom van Sêh Mahpoetbadrés.
77. Medicijnkastje, eigendom van M. Ng. Wiopratomo.
78. Idem idem idem
79. Knaapje, eigendom en op aanwijzing v. K. P. H. Hadiwidjojo, vervaardigd door Toeradj.
80. Dakon, eigendom v. K. P. H. Koesoemojoedo.
81. Medicijnkest, eigendom v. K. P. H. Koesoemojoedo.
82. Batikstandaard (Gawangan) idem
83. Zitje bestaande uit: 2 fauteuils, 2 voetbankjes, 2 knaapjes en een marmeren tafel, voor Z. H. de Soesoehoenan bestemd bij Hoogdeszelfs officiële bezoeken in de Kapatian, (vervaardigd door Wignjopandojo onder leiding van wijlen R. M. T. Wreksodiningrat 1907).
84. Idem bestaande uit: canapé, dubbele stoel, 2 zitstoelen en tafel bewerkt naar Europeesch model door Wignjogoerito, onder leiding v. wijlen R. M. T. Wreksodiningrat (eigendom v. K. R. A. Sosrodiningrat ex. Rijksbestuurder).

INZENDING VAN K. G. P. A. A. P. PRANGWADONO, HOOFD VAN HET
MANGKOENEGARASCHE HUIS.

- 85. Gambang.
- 86. Gender.
- 87. Rebabstandaard.
- 88. Ketoekstandaard.
- 89. Kopstuk van een prauw.
- 90. Paneelvulling.
- 91. Idem.
- 92. Idem.
- 93. Idem.

INZENDING VAN DEN REGENT VAN JAPARA.

- 94. Wand met eenvoudig gesneden paneelen uit een woning, oud.
- 95. Idem.
- 96. Deuren uit een woning, oud.
- 97. Idem idem.
- 98. Klein scherm.
- 99. Groot scherm.
- 100. Schrijftafel.
- 101. Vier stoelen.
- 102. Standaard voor beelden.
- 103. Postzegeldoos (sonohout).
- 104. Idem idem.
- 105. Bloempottenstandaard (djatihout).
- 106. Naaidoos.
- 107. Idem.
- 108. Idem (sonohout).
- 109. Leitje met sono en djatiehouten omlijsting.
- 110. Sigarenkoker (sonohout).
- 111. Idem (djatiehout).
- 112. Portretdoos (id.).
- 113. Vouwbeen (sonohout).
- 114. Tafeltje (djatiehout).
- 115. Naaidoos (sonohout).
- 116. Naaidoos (djatihout)
- 117. Vloeidrukker (mahoniehout)
- 118. idem idem
- 119. Vork en lepeldoos (sonohout)

120. Naaidoos op standaard	(djatihout)	
121. Naaidoos		idem
122. idem		idem
123. Sigarenkoker	(sonohout)	
124. idem		idem
125. Postzegeldoos	(djatihout)	
126. Sigarenkoker		idem
127. Bloempot	(sonohout)	
128. Naaidoos op standaard	(sonohout)	
129. Broodplank	(djatihout)	
130. idem		idem
131. idem		idem
132. Fiesjesdoos	(sonohout)	
133. Postzegeldoos	(djatihout)	
134. Sigarenkoker	(sonohout)	
135. idem		idem
136. idem		idem
137. idem		idem
138. idem		idem
139. idem		idem
140. Naaidoos op standaard	(djatihout)	
141. Portretdoos		idem idem
142. idem		idem idem
143. Naaidoos		idem
144. idem		idem
145. Sigarendoos		idem
146. Bockendoos		idem
147. Sigarenkoker		idem

INZENDING VAN DEN HEER C. DE GRAAFF, SOERABAIA.

148. Houten scheidingswand-gebiog.

Het Madoereesche en Oost Javansche huis wordt gevormd door eene groote rechthoekige omwanding, iets meer lang dan breed, die over eene zijde door een tusschenwand in tweeën gescheiden wordt.

In het Voorgedeelte wordt bezoek ontvangen of het dient als zitkamer, het achterste gedeelte is slaapkamer.

Naar de mate van de welgesteldheid van den eigenaar is deze middenwand meer of minder rijk bewerkt, doch altijd bestaat hij uit een deurkozijn met bovenlicht in het midden geplaatst, met aan weerszijden beschot. In voorname huizen, zooals ons voorbeeld (een wand uit het

huis van de Kapala Kampong der dessa Mlaten, benoorden Sepandjang) is de geheele wand doorgewerkt en treft ons de mooie verhouding van elk paneelvlak op zich zelf en de goede harmonie in samenstelling van het geheel. In minder welgestelde gevallen zijn deze zijstukken van gewoon gevlochten gedeel, doch in ieder geval zal men overal in het bovenlicht van het middenkozijn en onder het kalf aangebracht als bovenvulling van de deur, een paar stukken houtsnijwerk aantreffen, het eerste natuurlijk rechthoekig, het tweede met een sierlijk ingebogen ondervorm, die soms rijk, soms meer eenvoudig behandeld zijn.

149. Bovenlicht en Deurvulling.

Een stel houtsnijwerk, als boven omschreven deurkozijn afsluiting met bovenlichtvulling. Hier is de woeste Madoerees aan het werk geweest, die een flink dik stuk hout gevonden heeft en aan het hakken is gegaan. Door het vele à jour bewerken van het hout in drie lagen, is een zekere overladenheid verkregen. Toch is het geheel echter niet zonder een zekere distinctie.

150/162. Bovenlicht en Deurvulling.

Dergelijke vullingen, in meer eenvoudiger bewerking.

163. Batikrek met stoeltje, behoord hebbende aan een prinses van het hof te Bangkalan. Eigenaardig is hier het draak-motief met pooten.

164. Madoereesche Gongstandaard, met gongs. Stijlvol in massa verdeeling. Motieven: apen, waaronder apenmoeders met jong, in de middenvulling weer apen, waaronder die een visch aandragen. Vogels met een groote slang, een weg vluchtende ree door een hert achterna gezet. In het midden een mystisch beest: Paarden lichaam, met vleugels en een wajang kop.

165. Twee kleine houten kuiven, als wandbekroning.

166. Madoereesche krissen, met het handvat als menschbeeld uitgesneden.

167. Idem idem.

168. Idem.

169. Idem.

Dat de Javaan en Madoerees aan hun tot menschbeeld omgevormde krisheften gehecht waren, laat zich begrijpen als wij weten dat behalve nog het feit van de overgeleverde vormgeving, zij hun meteen tot schut dienden, ter voorkoming van allerlei ongeluk. Toen nu de Islam op Java kwam en de nabootsing van het menschbeeld verbod, moest daar toch iets op gevonden worden. En er werd iets op gevonden. Men beelde nu af, de menschelijke foetus, iets dus wat nog geen mensch is, maar daar toch levendig aan herinnert. Deze drie krissen zijn er een voorbeeld van. Duidelijk zijn door het

- vlies heen, dat als kantwerk is opgevat, de menschelijke vormen waar te nemen. Men lette van achteren op het prachtig gestyleerde haar.
170. Kris. Een meer modern voorbeeld met de Nederlandsche Leeuw!

INZENDING VAN DEN REGENT VAN PASOEROEAN.

171. Een houten scheidingswand (Geblog) als bij No. 148 omschreven.
172. idem idem idem idem.
173. Bovenlicht en Deurvulling, als bij 149 omschreven. Sterk Hollandsche invloed.
174. Prauwversiering, een haan.
175. idem , een vogel.
176. idem.
177. idem.

Bijna het eenige houten voorwerp, dat de Madoerees nog met liefde versiert, is zijn prauw. Als bij ieder zeevarend volk speelt de prauw ook in zijn dagelijksch leven een zeer groote rol en geen prauw gaat in zee of tenminste haar boeg is behoorlijk versierd.

Buiten Madoera ziet men in de havens en langs de kust van Oost-Java, van Soerabaia tot Banjoewangi, deze met vroolijke verven geleurde vaartuigen veel.

INZENDING VAN EEN COMMISSIE UIT BANJOEWANGI ONDER LEIDING VAN DE DAMES R. M. BINTANG EN T. OTTOLANDER - WARIATI.

178. Een houten wand (Geblog) als bij No. 148 omschreven.
- In afwijking van den daar beschreven toestand, dat de wand de scheiding vormt tusschen voor- en achtervertrek vormde deze wand den voorgevel van het huis. Dit komt ook meerdere malen voor, evenals beide gevallen tegelijk.
179. Een tafel medja
180. „ knaapje kenap
181. „ kast lemari
182. „ kamerscherm sempiran
183. „ stoel koersi
184. „ „ „
185. „ „ „
186. „ etensdrager goedang
187. „ medicijnkastje botekan
188. „ doosje kotag
189. „ „ „
190. „ vogelkooi koeroengan

191. Vier bamboe muurplaten	gambar bamboe
192. Een draagstoel	djoelang
193. „ batik toestel	pegawangan
194. „ „ „ „ „ „ „ „	„
195. Eenige lezenaars	doempal
196. Een seinblok	kentongan
197. „ voorstuk van een ossenkar	hadapan tjikar
198. „ „ „ prauw	kaloewan praoe
199. „ kris	keris besi koening
200. „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „
201. Verschillende heften van padisnijmesjes	apan-apan
202. Borden	piring
203. Rijstshotels	pengaron
204. Een vogel	garoeda
205. „ wajang pop	Hanoeman
206. „ „ „ „ „ „ „ „	Seno
207. „ „ „ „ „ „ „ „	Auntoredjo
208. „ „ „ „ „ „ „ „	Srikandi
209. „ „ „ „ „ „ „ „	Madoera
210. Een Topeng masker	topeng
211. „ „ „ „ „ „ „ „	„
212. „ Mannenpop	anak-anakan
213. „ Vrouwenpop	„ „
214. „ Balisch beeld	(boeta) patoeng
215. „ „ „ „ „ „ „ „	„ „
216. „ „ „ „ „ „ „ „	„ „
217. „ „ „ „ „ „ „ „	„ „
218. „ stamboelpop	anak-anakan
219. „ hondekop	Menak djingga
220. „ koeienkop	Lemboe soera

INZENDING VAN HET BATAVIASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

221. Gebeeldhouwde deur, afkomstig van den tempel tegenover de Majora te Tjakra Negara — Lombok.
222. Balisch godenhuisje (Djempara) vierkant, van hout; sierlijk gebeeldhouwd en geheel verguld, het dak van zwart doek eindigende in een lingga-vormigen kroon (pelaka).
223. Draagstoel- pengogongan- van Bali.
224. Balische polychrome beelden- 2 stuks- (Lemboena en Lemboesa).

- 225. Balisch polychroom beeld (Twalen).
- 226. idem (Soepraba).
- 227. Deur afkomstig van Talaga (Cheribon) Fraai besneden.
- 228. Model van een houten eerezetel bestemd voor den Sultan van Bantam.
- 229. Krishouder, Balisch gepolychromeerd houten beeld voorstellende de apenveldheer Anoman.
- 230. Balisch beeld, een figuur voorstellende uit de Brata Yoeda.
- 231. idem krishouder.

INZENDING VAN BUITENZORG.

- 232/239 Wajang golek figuren-acht stuks.

INZENDING VAN BANDOENG.

- 240/249 Wajang golek figuren.
- 250. Maskers, vier stuks.
- 251. Paneelvulling uit de oude Regentswoning sterke Europeesche invloed.
- 252. Bovenlicht idem idem
- 252a. Een collectie gebruiksvoorwerpen, vogelkooien enz.

INZENDING VAN BANJOEMAS.

- 253. Schilderijezel.

INZENDING VAN CHERIBON.

- 254. Gesneden plank, Eigendom van den Regent van Cheribon.
- 255. idem idem idem idem
- 256. Praboe Dosomoeko. De praboe in een woud met kleine menschfiguren. Hoog relief gesneden. oud stuk.
- 257. Praboe Bomantoro, een geheel tot ornament geworden wajang figuur.
- 258. Ario Werkoedoro, en relief gesneden wajang figuur; gekleurd.
- 259. Bagawan Sempani, Priester met staf in gebogen houding voortschrijdend; evenals No. 257 geheel tot ornament gestyleerd.
- 260. Batoro Romo, uitgesneden vlak plankje.
- 261. Raden Anoman. Niet zoo geheel vlak gehouden als No. 260, doch ook wel dicht staand bij de „Wajang koelit” figuren. Ook de geboorde ronde gaatjes doen sterk aan het uitgebeitelde leer denken.
- 262. Brodjomoesti. En relief gesneden plank.
- 263. Serabad. Een Geneshafiguur in loopende en strijdende houding. In de eene hand de „tjakra” gereed tot werpen, in de andere een strijdknops (danda); ook met den slurf houdt hij een strijdknops omvat. Om zijn middel een slang (naga) en onder de voeten een leeuw (singa). De figuren zijn vlak ingesneden. De geheele plank is overdekt met schriftteekens.

INZENDING VAN DEN REGENT VAN PONOROGO.

264. Een ameublement, bestaande uit bank, kast, tafel, stozlen, voetenbankjes, totaal 9 stuks. Namaak compagnie meubels. Vervaardigd door Ponorogosche schrijnwerkers onder leiding van den Heer J. J. van Yzeren aldaar.

INZENDING VAN DEN REGENT VAN BANGKALAN.

265. Madoereesche Kris met schede.

266.	Idem	idem
267.	Idem	idem
268.	Idem	idem
269.	Idem	idem
270.	Idem	idem
271.	Idem	idem

272. Madoereesch Krisgevest.

273.	Idem
274.	Idem

275. Madoereesche Lansschede.

276.	Idem
277.	Idem

INZENDING VAN I GOESTI BAGUES DJILANTIK. STEDEHOUDER VAN KARANG ASEM.

278. Batara Siwa, nieuw gesneden beeldje
279. Bagawan Biasa, idem idem
280. Bagawan Wereaspati, idem
281. Soegriwa, apenkoning idem
282. Nila, onderbevelhebber van Soegriwa, nieuw gesneden beeldje
283. Sang Bali, bloedverwant van Soegriwa idem idem
284. Schild (tamiang) — vier stuks — oud.
285. Nokstuk van een dak (Dedeleg) idem Rijkbesneden.
286. Godenzetel (Djempana) idem idem
287. Draagstoel voor vorstelijke personen (Joeli) oud.
Op de achterzijde een voorstelling met Hanoman. Rijksbesneden stoel.
288. Gelawah Djegog, muziekinstrument, rijksbesneden.
289. Gording, balk- van een kap (tada paksi)
290. Madoereesche Kist, Deze kisten komen behalve op Madoera ook nog wel in Oost Java voor. Zij worden daar ook nog gemaakt, doch zijn dan veel minder van versiering en snijwerk dan deze oude.
291. Balisch Kastje met besneden regelwerk.
292. Stijl van een Bale. Eenvoudig versierd.

293. Mand voor Offeranden-Djerimpen.

294. Twee Panneeltjes. Nieuw.

295. Kapiteel.- Nieuw.

296. Krisheft.-Invoor.

297. Rama of Garoeda.- Nieuw.

298. Balisch Beeld.- Nieuw.

299. Idem idem

300. Idem idem

301. Idem idem

302. Idem idem

303. Idem idem

304. Idem idem

INZENDING VAN DEN HEER J. J. BANGE BANDOENG.

305. Balisch Beeld.-Nieuw.

306. Idem idem

307. Idem idem

308. Gongstandaard, (Javaansch)

309. Een deurvulling, (Madoereesch)

INZENDING VAN DEN HEER J. W. R. BORGERHOF VANDEN BERGH, BANDOENG.

310. Een Kastje (Javaansch)

311. Idem idem

312. Kist met Laden idem

313. Idem idem idem

TEKENINGEN EN FOTO'S.

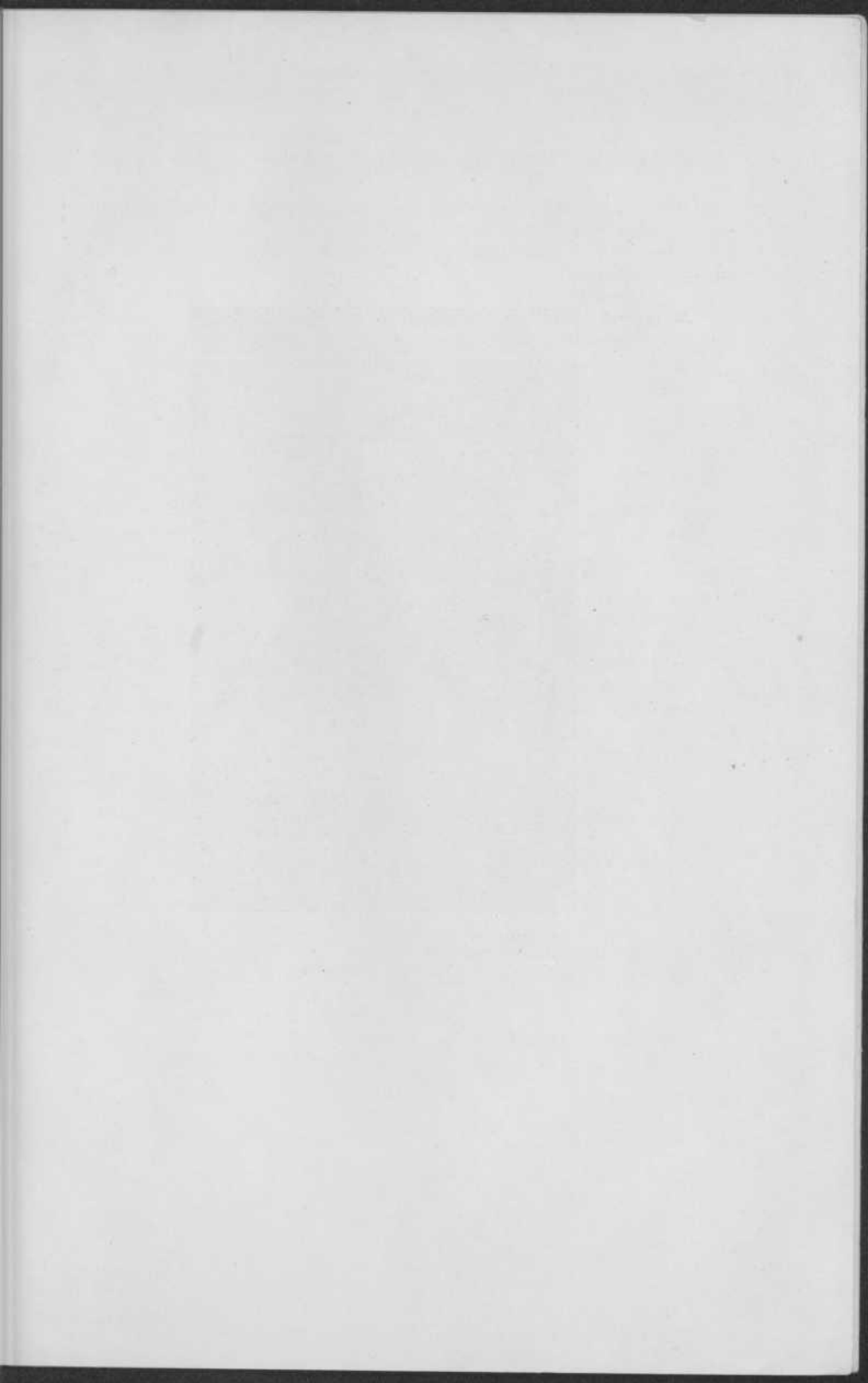
314. Schetsteekeningen (9 stuks) van houtsnijwerk uit een huis in het Tengger gebergte. Ingezonden door den **Regent van Probolinggo**.

Het primitief, Indonesisch karakter van dit snijwerk komt nog beter uit op de

315. Foto's (5 stuks) door **Dr. J. Jesinet te Pasoeroean** gemaakt en ingezonden. Dr. Jesinet vestigde de aandacht op dit in verband met zijn geheel afwijkend karakter, zeer merkwaardig snijwerk.

316. Idem (8 stuks) van den wand, onder No. 178 vermeld, in oorspronkelijken toestand.

317. Idem (14 stuks) van muziekinstrumenten toebehoorende aan Tjokorde Gde Rake Soekawati Bali. Ingezonden door den Oudheidkundigen dienst.
 318. Idem (1 stuks) van de deuren onder No. 221, vermeld.
 319. Idem (4 stuks) van de staatsiekoets van de vroegere Sultan van Cheribon. Ingezonden door den Sultan Sepoeh te Cheribon.
 320. Idem (5 stuks) van voorwerpen uit het voormalige vorstenhuis van Madoera. Inzending van den Regent van Bangkalan.
-

BOVENPANEEL VAN EEN
PALEMBANGSCHE DEUR.

PALEMBANG

INLEIDING.

Waar het grootste gedeelte der bezoekers van deze tentoonstelling Palembang slechts bij naam kennen, zal het wellicht niet overbodig zijn het een en ander mede te deelen over deze oude stad en het omliggende land, waar de kunstnijverheid in vroegere tijden zoo zeer gebloeid heeft.

Uit het artikel van den heer Westenenk in het eerste nummer van het tijdschrift Djowo is te lezen, dat Palembang een belangrijke geschiedenis achter zich heeft. Bij tusschenpoozen en gedurende verscheidene eeuwen heeft Palembang behoord tot een van de voornaamste en machtigste rijken van het verre Oosten. Reeds spoedig na het begin onzer jaartelling hebben de Hindoes zich in deze streken gevestigd en heeft er een zeer belangrijke Hindoe-cultuur gebloeid. Veel is daarvan niet meer over. Hier en daar nog enkele geschonden Hindoe-beelden, bewerkte gebakken steenen, gouden en koperen beeldjes is alles wat ons nog aan die tijden herinnert. Dat er van de oude kunst uit die tijden niet veel meer over is laat zich begrijpen. Immers de weelde en rijkdom die er heerschten in dit machtige rijk moesten wel de begeerten opwekken van allerlei roovers en fortuinzoekers. Palembang heeft dan ook in den loop der tijden heel wat invallen te verduren gehad, en is telkens weer geteisterd geworden door bloedige oorlogen en geweldige verwoestingen. 't Gevolg hiervan was dan ook 't te niet gaan van de eens zoo bloeiende kunstnijverheid.

Van belang is het hier even vast te leggen, dat Palembang achtereenvolgens is beheerscht of overheerscht geworden door vorsten of rijken van Indo-China, Achter-Indië, een tijdlang door Chineesche prinszen, onder invloed heeft gestaan van Madjapait, Demak en Mataram, terwijl het later een bestuur heeft gehad van voorname Javanen van Demak, waarop volgde de overheersching van de Hollanders.

Waar de overheersching dier verschillende rassen voornamelijk op de hoofdplaats Palembang zeer veel invloed heeft gehad spreekt het wel vanzelf, dat men in de Palembangsche kunstuitingen dan ook een dooreenmenging kan vinden van motieven, die bij die verschillende volkeren in dien tijd overheerschend waren.

Voor al in het houtsnijwerk en in de beschildering daarvan vindt men terug Javaansche-, Chineesche- en Europeesche motieven, soms geheel zelfstandig, soms dooreengemengd.

De vorsten en de adelstand trachtte elkander in die tijden den loef af te steken, door het op zich zelf zoo schitterende houtsnijwerk nog te verfraaien door verven en vergulden.

Dit laatste werk nu werd uitsluitend gedaan door Chineezee, die daarin een buitengewone vaardigheid aan den dag leggen.

Wanneer men nu na gaat, dat het Palembangsche houtsnijwerk aan bijna iedere goeode woning voorkomt, vraagt men zich af hoe 't mogelijk is dat, waar de vroegere Palembangers de gave hadden het hout zoo schitterend te bewerken, thans vrijwel niets meer aan deze kunst gedaan wordt.

Om dit te begrijpen is het noodig na te gaan hoe ongeveer anderhalve eeuw geleden (dus nog tijdens het Sultans bestuur) de maatschappelijke verhoudingen waren, en hoe ze na dien zijn geworden.

De bevolkingsgroepen in Palembang werden toen gevormd door:

- a. den adelstand met den sulten aan 't hoofd;
- b. den stand der mantries (ministers) of invloedrijke pesonen uit de volksklasse;
- c. de overige bevolking onder hare kamponghoofden.

a. Ongeloofelijk waren de groote uitgaven van den sultan en den adel, die in pracht en praal van kleederen en goederen niet voor elkaar onder wilden doen. Aan den naijver op elkaar is dan ook den bloei en de verfijning van de kunstnijverheid te danken. Uit dezen tijd nu dateeren ook de prachtige voorwerpen van kunst en smaak waarvan er nu nog vele, over geheel Palembang verspreid te vinden zijn. Zwaar waren echter de lasten, die op het volk drukten, om den adel het noodige geld te verschaffen voor hunne steeds toenemende uitgaven.

Door de inmenging van het Nederlandsch Gouvernement na 1821, nu juist een eeuw geleden, werd aan dezen toestand een einde gemaakt.

Toch bleef de smaak voor uiterlijke pracht en grootheid bestaan. 't Gevolg hiervan was, dat de adelstand zich zelf moest oefenen in het vervaardigen van fijne werkzaamheden, die binnenshuis verricht konden worden, verborgen voor het oog van de buitenwereld en zoo ging men zich toeleggen op goudsmeedkunst, snijwerk enz. Tijdens het sultansbestuur werd vrijwel het grootste gedeelte van 't handwerk verricht

door vrouwen. Zoo is vrijwel al 't houtsnijwerk, uit den ouden kraton afkomstig, vervaardigd door vrouwen.

De meer mannelijke handwerken, waaronder zeer zeker het houtsnijwerk, worden nu hoe langer hoe meer door mannen beoefend en houden de vrouwen zich nu meer bezig met weven, vlechten, borduren enz.

Het is echter te begrijpen, dat waar de fondsen ontbraken om de vele fijne, doch dure kunstvoorwerpen te koopen, het aantal beoefenaars van deze kunst verminderde en men zich meer ging toeleggen op werk, waarvan de kwantiteit van 't af te leveren product grooter werd. Een algemeene achteruitgang van de kunstnijverheid was hier van 't noodzakelijk gevolg.

b. De mantries kwamen voort uit de volksklasse. Verdienste en kunde waren de beweeggronden waardoor zij zich bij de vorsten gunsten verwierven. Eenmaal door deze onderscheiden en met verantwoordelijke functiën belast, waren zij in de gelegenheid zich ten koste van de bevolking rijkdom en aanzien te verschaffen. Ook deze klasse kon zich dus voorzien van fraaie kunstvoorwerpen en kostbaarheden. Sedert de vorstenregeering heeft opgehouden te bestaan, heeft het Gouvernement in de eerste jaren van zijn bestuur wel hoofdzakelijk moeten steunen op deze mantries, doch werd hun de macht over 't volk, zooveel mogelijk ontnomen. Ook hunne inkomsten werden dus veel minder en ook hierdoor ging weer een belangrijk afzetgebied voor de kunstproducten verloren. Het is duidelijk, hoe door de tijdsomstandigheden de vroeger zoo bloeiende kunstnijverheid achteruitging.

En niet alleen dat zij achteruitging, maar de fraaiste kunstvoorwerpen, die toen nog in omloop waren, de vroegere bezittingen van vorsten en andere hoog geplaatste personen, moesten uit geldgebrek langzamerhand verkocht worden, en kwamen in handen van Chineezen en handelaren, die ze met veel winst elders wisten te verkoopen. Gelukkig dat juist van 't houtsnijwerk veel bewaard is kunnen blijven, omdat dit meestal aan de huizen vast zat en moeilijk uitgebroken kon worden zonder van zijn waarde te verliezen.

In 1832 waren er te Palembang geen vrouwelijke- en nog maar een twintigtal mannelijke beoefenaars van de houtsnijwerkkunst. Thans is er ter hoofdplaats nog slechts één enkel gezin, waarvan de leden zich bezig houden met houtsnijden. Hun werk is zeer kunstig doch buitengewoon duur. Gaan wij thans eens na wat er vroeger en wat er thans nog slechts gedaan wordt aan houtsnijwerk.

Zooals boven reeds gezegd is, trachtte de op pracht en praal beluste voorname Palembangster dié voorwerpen in zijn huis met snijwerk te

versieren, die bij 't betreden van zijn woning direct in 't oog vielen. Dit zijn dus de ontvang galerij en de bruidskamer en de daarin behorende gebruiksvoorwerpen als doozen, kasten, kistjes, tafels enz. Verder treft men ook met snijwerk versierd aan, voor vrouwen: ramen voor fil tiré en tamboureerwerk, gereedschappen benoodigd bij 't weven, kantkussens; ook (speciaal door mannen gebruikt) roeispanten, schaven, leesplanken enz. Bij wapens treft men verder, meer speciaal voor de krissen: wonderfijn diep gesneden gevesten in been en ivoor, voor de sabels: zeer fraaie grepen gesneden uit karbouwen hoorn aan.

Ook vindt men, daar het verkeer voornamelijk te water plaats had, zeer mooi houtsnijwerk aan de statie vaartuigen, — de bidars — voornamelijk bij den voor en achtersteven.

Ook vermeldingswaard is 't snijwerk op de begraafplaatsen, wat buitengewoon fraai en kunstig is. Op de oudere graven zijn de zerken van onglen (ijzer) hout geheel zeer fijn besneden. Op de nieuwere graven treft men slechts dit snijwerk aan op de houten grafteekens.

Men gebruikte dus hout, — voornamelijk onglen en tembesoe hout — been en ivoor als grondstoffen voor 't snijwerk. Gaan wij nu eens na wat er thans van dit alles nog gemaakt wordt. Houtsnijwerk aan de stijlen van huizen is niet meer in gebruik. Men heeft zelfs zóó weinig gevoel voor dit vroeger zoo waardevolle snijwerk, dat men bij 't verbouwen van oude huizen de besneden oppervlakten van de balken afzaagt en deze bij allerlei trommel onder 't huis op bergt. Zoo vond ik prachtig oud snijwerk in een modderpoel. Ook zag ik met schitterend houtsnijwerk versierde balken gebruikt als neuten voor een nieuw gebouwde woning, dus half boven half onder den grond. Hier uit blijkt wel, dat 't oude houtsnijwerk voor den Palembang vrijwel waardeloos is. Zoo worden thans de keurig uitgesneden kasten, kastjes en kisten niet meer gemaakt en zullen deze over niet al te langen tijd tot de zeldzaamheden gaan behooren. Oud Palembangsche bedden met houtsnijwerk versierd zijn thans reeds zeer zeldzaam en men ziet daar nog slechts enkele exemplaren van.

Het eenige wat heden ten dage nog gemaakt wordt zijn graf zuilen, grof zaagwerk voor paneelen en bovenstukken van deuren en vormen voor 't maken van gebak.

Ook het snijden van de beenen en ivoren gevesten van krissen komt niet meer voor, slechts wordt hier en daar nog wat hoorn besneden voor gevesten van zwaarden.

Is hier thans 't een en ander medegedeeld over 't snijwerk op de hoofdplaats Palembang, dan rest ons nog een kort woord over 't snijwerk in de binnenlanden van dit Gewest.

Hoe verder men zich van de hoofdplaats verwijdt hoe minder snijwerk men ziet. In sommige streken verdwijnt het zelfs geheel. In de bovenlanden echter, voornamelijk in de Pasemahlanden en de streken waarvan de bewoners afstammen van de Pasemahers, dus de Semendo'ers, die langs de Ogan en ten Z. van Batoe-Radja wonen, ziet men plotseling weer heele doesoens, waarvan de woningen aan den buitenkant met houtsnijwerk zijn versierd. Dit snijwerk wijkt echter geheel af van dat van de hoofdplaats. Heel andere motieven komen hier voor en ook heel wat meer verscheidenheid daaronder treft men hier aan.

Het munt uit door een keur van groepeerings van de mooiste motieven. Zeer fraaie voorbeelden hiervan vindt men in de Oeloe Enim streek, gelegen in de marga Semendo Darat der onderafdeeling Lematang Ilir. Oorspronkelijk sneed men 't hout hier met een groot mes, waar men met hamers tegen aanklopte. Later heeft men in navolging van de instrumenten op de hoofdplaats in gebruik, het mes vervangen door den beitel. Het beitel-werk is veel gemakkelijker dan 't snijwerk, doch men vindt hierbij ook niet die mooie figurencombinaties als bij 't snijwerk.

Voornamelijk ook verschilt het snijwerk van de bovenlanden van Palembang met dat van de hoofdplaats hierin, dat 't werk uit de bovenlanden, behalve de meerdere afwisseling in de motieven, ook veel forscher en machtiger aandoet, en daardoor grootscher en mooier van opzet is. Het is echter veel groover dan dat van de hoofdplaats zelve.

C. J. B.

INZENDING VAN CONTROLEUR C. J. BATENBURG.

1. **Een lambrizeering** gemaakt van tenamhout (shorea) uit de onderafdeeling Pasemahlanden. Deze lambrizeering is uit een ethnographisch oogpunt zeer belangrijk. Zij bevat n.l. alle in die streek voorkomende motieven, geheel gegroepeerd volgens smaak van den houtsnijwerker. De aandacht wordt gevestigd op de groote uitgesneden vakken, die behooren tot het mooiste en kunstigste wat op dit gebied geleverd kan worden. De motieven in dit houtsnijwerk zijn vermoedelijk de oorspronkelijke-, niet door vreemde invloeden gewijzigde motieven van de oerbevolking van dit land. Het wijkt dan ook geheel af van het Palembangsche. Men vindt in dit houtsnijwerk het oude plant- en diermotief terug, dat men b. v. ook aantreft in het oorspronkelijke snij- en graveerwerk van andere weinig vermengde oervolkeren, n. l. dooreen geslingerde blad- en tak motieven enz. Deze lambrizeering bestaat uit beitel en snijwerk.
2. **Tafeltje** van tembesoe-talang hout met twee bladen van Palembangsche snijwerk. Aan het bovenblad is het motief van den rand: kembang patro, dat van het midden gedeelte: kajoe apoï (kroos). Het benedenblad wordt gevormd door een samenvoeging van het patro- en kajoe apoï motief.
3. **Kastje** (geroboq) van tembesoe-talang hout (de pooten van de kast zijn gemaakt naar oudhollandsch-model). Kastjes als deze worden sinds lang niet meer gemaakt; dit kastje is dan ook ver over de honderd jaren oud. De stijlen hebben het awan blanda motief, de beneden deuren, dat van pandoman.
4. **Stukken van een modern paneel** (spanil) van zaag- en snijwerk van tembesoe-talang hout. Ook het motief van dit paneel is modern (awang kjarang motief).

5. **Klein Palembangisch kistje** (peti serogan ketjil — serogan = sorokan —) van tembesoe-talang hout (awang blanda motief).
6. **Idem als No. 4.**
7. **Tafeltje** waarvan 't blad is gemaakt van tenamhout en in de Semendo (onderafdeeling Lematang Ilir) is gesneden. Dergelijke ronde figuren treft men aan de linker zij kanten der woningen aan. Bij het overlijden van de oudste stamhouder (es) wordt de plank uit den wand genomen, het lijk uit het ontstane gat naar buiten gedragen, waarna onmiddellijk de plank weer in den wand wordt gezet. Het is een overblijfsel van het vroegere animistische geloof van den Semendoër.
De geest van de(n) afgestorvene n. l. wil zijn plaats weer innemen in de familie. Bij terugkomst vindt hij (zij) echter de opening, waardoor hij (zij) weggedragen is, gesloten en weet niet hoe hij (zij) in 't huis moet komen. Zoodoende is de geest geweerd.
8. **Bloemenstandaard** met Palembangsch houtsnijwerk (awan blanda motief).
9. **Bank** gemaakt van Palembangsch houtsnijwerk (djatihout) op de bekleeding ziet men het tamboereerwerk (bloemmotief).
10. **Tafeltje** gemaakt van tenamhout door een van de beste houtsnijders in de Pasemahlanden.
11. **Kast** met schitterend houtsnijwerk, behoorende wel tot het mooiste en fijnste wat er ooit te Palembang gemaakt is geworden (motief awan blanda).
12. **Een Palembangsch kastje** uit de bruidskamer (lemari penganten). Hoewel volgens chineesch model is het kastje geheel door Palembangers gesneden en zijn de motieven ook Palembangsch (motief van het kastje is awan blanda, dat van de kist awan boi hoea).
13. **Kastje** gemaakt van Palembangsch houtsnijwerk.
14. **Een leesplank** (lehar) van djatihout met een keurig, weinig voorkomend motief in Palembang. Het snijwerk is iets grover dan het doorsnee Palembangse werk en doet denken aan het bovenlandsche snijwerk. Het motief komt echter in de bovenlanden van Palembang niet voor.
15. **Kleine Palembangse deur** (lawang penganten) van tembesoe-renah hout. Dit soort van deuren vindt men aan den ingang van Palembangse bruidskamers. Ze zijn zeer artistiek van maaksel en meestal van fijn snijwerk voorzien.
16. **Uitgesneden kast** (gerobog) van djatihout (awan blanda motief). Dit soort kasten is in Palembang minder algemeen als de bruidskastjes (rek-en lemari penganten). Ze komen alleen voor in de huiskamers van gegoede Palembangers.
17. **Kleine deur** als No. 15.

PALEMBANGSCHE TOCHTDEUR
(nieuw model)

18. **Houten voorwerpen** (tempat kromongan) bij de gamelangs in gebruik en afkomstig uit den kraton van den Sultan van Palembang.
19. **Uitgesneden luik** (lawang) van djatihout met awan blanda motief.
20. **Weegschaal** (timbangan penganten) in gebruik bij de huwelijks-ceremonieën. Deze is vervaardigd van tembesoe talanghout. De armen (angkatan) hiervan zijn bij de mooiere exemplaren altijd bewerkt; de schalen (papan) echter nooit. (Motief patro aan de einden en in het midden awan blanda).
21. **Scheringboom** (dajang,) onderdeel van een weefgetouw, van ngerawanhout.
22. **Idem.** als boven.
23. **Draadopwinder** (gleddekan), benodigd bij het weven, (van tembesoe talanghout).
24. **Uitgesneden lijst** (roemah katja), van tembesoe-hout met een foto, voorstellende een gedeelte van een tembesoe paneel in een woning van een gegoede Palembang.
25. **Idem** als No. 24, voorstellende een deur in een Palembangsche huis.
26. **Voetstukken** (sikal pandjang) voor schotels, kommen en borden door Palembangsche draaiwerkers (toekang boeboet) meestal gemaakt van boengkel en belah bira hout.
27. **Pootjes** (kaki dampar) voor kankussens van ngerawanhout gedraaid.
28. **Kantklossen** (boeah renda) meestal van onglén, tepoes en tembesoe talang hout gedraaid.
29. **Tamboerijnen** (terbangan) van lebanhout gedraaid.
30. **Doozen** van medang boengkel hout gedraaid.
31. **Vruchten** (boeah-boeahan) van medang boengkel hout gedraaid. Deze vruchten dienen als pronkvoorwerpen in kastjes in de ontvang-of in de bruidskamer.
32. **Schotels** (doelang en idangan) van keroepoek en poeli hout gedraaid. Deze schotels doen dezelfde diensten als hij ons de presenteerbladen. Op de idangans dient men rijst rond.
33. **Kommen** (idangan) van keroepoek en poeli hout gedraaid.
34. **Roeispanen** (pengajoe) van leban hout met gesneden knop onder het handvat.
- 34a. **Roeispaan** (tembesoe-hout) met een gedeeltelijk uitgesneden blad. Dit komt uiterst zelden voor. Deze roeispaan is afkomstig uit den Palembangschen kraton.
35. **Uitgesneden Palembangsche kastje** (geroboq) van tembesoe talang hout, geverfd en met prada belegd.
36. **Kris** met een buitengewoon fijn gesneden beenen gevest. Dit werk verdient door hare fijnheid en zuiverheid van lijn alle aandacht. Om

zoo'n gevest te snijden had men ongeveer twee maanden noodig. Thans wordt dit werk niet meer gedaan.

37. **Idem**, als boven.
38. **Idem**, als boven.
39. **Idem**, als boven.
40. **Idem**, als boven.
41. **Idem**, als boven.
42. **Idem**, als boven.
43. **Idem**, als boven.
44. **Idem**, als boven.
45. **Palembangsche groote deur** van tembesoe renahhout.
46. **Blad van een scherm** gemaakt van tembesoe talanghout. Dit is een meesterstuk van Palembangsche houtsnijwerk. De wajangpoppen zijn door Chineezers geschilderd. De poppen zijn niet opgelegd; het middenstuk bestaat uit één stuk hout.
47. **Deurtje**. Een van de mooiste gesneden deurtjes die men nog in Palembang aantreft. Het geheel bestaat uit één stuk djatihout met zeer diep en mooi snijwerk (awang blanda motief).
48. Als No. 46.
49. **Palembangsche kast** als No. 35.
50. **Sabel** met besneden hoornen gevest.
51. Als No. 51.
52. Als No. 51.
53. Als No. 51.
54. **Palembangsche bruidkastje** (rek) van tembesoe talanghout.
55. **Blad** van ongen hout behoorende bij het graf van de beroemde en thans nog zeer vereerde prinses Ratoe Senoehoen, Ratoe Senoehoen, de vrouw van den Palembangischen vorst Pangeran Sidang-Kenajan, die van 1616 tot 1628 in Palembang regeerde, heeft een zeer voornamelijke rol gespeeld in de Palembangse geschiedenis. Zij is de maakster van de wetten en verordeningen, die vroeger in Palembang en in de binnenlanden hebben gegolden. Dagelijks wordt thans nog op het graf van deze algemeen vereerde vorstin geofferd.
Deze plank is nu bijna drie eeuwen oud.
56. **Uitgesneden lijst** met foto, voorstellende het onderste gedeelte van de grafzuil van ongen hout op het graf van den Sultan Abdoe'rachman [1649—1684] te Tjandi-Walang.
57. **Twee bladen** van een Palembangse deur die toegang verschaft tot de z.g. biliq pangkeng.

58. **Uitgesneden raam**, djatihout, uit een der woningen in den vroegeren kraton te Palembang (motief awan blanda).
59. **Uitgesneden schaaf** (soegoe pandjang) van lepoes hout.
60. **Idem** van kajoe arang met djatihouten bovenstuk.
61. **Uitgesneden kankussen** (dampar renda) van tembesoe talanghout.
62. **Houders (tjatjag) voor scheringboom** (onderdeel van een weefgetouw) van tembesoe talang hout.
63. **Idem** als No. 62.
64. **Idem** als No. 62.
65. **Steunbankje** (rogan) voor de sabel van tembesoe talang hout (onderdeel van het weefgetouw).
66. **Idem** als No. 65.
67. **Idem** als No. 65.
68. **Uitgesneden houten blokken** (tjaplaq) van tembesoe talang hout voor het vervaardigen van schablonen.
69. **Leesplank** van tembesoe talang hout.
70. **Doosje** van tembesoe talang hout.
71. **Raam** (pemidangan) benoodigd bij het vervaardigen van tamboureerwerk van tembesoe talang hout.
72. **Idem** als No. 71.
73. **Idem** als No. 69.
74. **Bovenstuk** van een kleeerdoos (laboe).
75. **Etensdrager** van tembesoe talanghout.
76. **Schaakbord** (papan tjatoer) van tembesoe talang hout met stukken van kajoe arang hout.
77. **Bataille bord** (papan tjoeke) van tembesoe talang hout.
78. **Plank** van tenamhout gemaakt in de Pasemahlanden.
79. **Idem** als No. 78.
80. **Idem** als No. 78.
81. **Idem** als No. 78.
82. **Idem** als No. 78.
83. **Idem** als No. 78.
84. **Vlaggenstok** van ngerawan hout uit den sultanstijd.
85. **Idem** als No. 84.
86. **Lijst** (roemah katjah) van djatihout met foto (voorstellende een paneel uit een Palembangsche woning).
87. **Voorsteven van een bidar** (palaq bidar) van boengoer hout.
88. **Achtersteven**. id.
89. **Zijstuk van een deur** (soemping lawang pangkeng), toegang verleend tot een kamertje (achter de biliq penganten) de z. g. biliq pang-

- keng — waar de bruid zich terug kan trekken als ze alleen wil zijn.
90. Idem als No. 89
91. **Bruidsbed** (randjang) van tembesoe talang- en renah hout met stijlen (soko randjang) van onglen hout. Eén van de weinige exemplaren die er nog in Palembang aanwezig zijn. Het snijwerk is van buitengewone fijnheid en prachtig van figuratie.
92. **Stok** (gapit toempangan) van tembesoe talang hout, die dienst doet om de stapels kussens in het bruidsbed op te houden.
93. Idem als No. 92
94. Idem als No. 92
95. Idem als No. 92
96. **Palembangsche bruidskast met kist** (rek penganten) van tembesoe talang hout. Deze kastjes vindt men in Palembang nog vele in verschillende grootten.
97. Idem als No. 96
98. **Palembangsche houtsnijwerkkist** van tembesoe hout, gemaakt door Palembangers naar Chineesche motieven; het snijwerk is daarna door Chineesche lakwerkers beschilderd en met bladgoud belegd.
99. **Palembangsche kleerdoos** van tembesoe talang hout. Deze doozen werden gedraaid en daarna overgegeven aan Chineesche lakwerkers die ze verder bewerkten.
100. Idem als No. 99.
101. **Palembangsche bruidsspiegel** (katja doedoeq). Het raam is bewerkt met chineesche en palembangsche houtsnijwerk motieven.
102. **Palembangsche kist** van tembesoe talang hout met snijwerk van de binnenzijde van de deksel.
103. **Kistje voor kruiden** (botekan) van tembesoe talang hout.
104. **Een weegschaal** in gebruik bij trouwplechtigheden (van tembesoe talang hout). Op de eene plank komt dan een koperen kom met geldstukken (de bruidsschat) aan den anderen kant worden eenige Palembangische doeken gelegd als tegenwicht.
105. **Palembangsche bruidskastje klein model** van tembesoe talang hout.
106. Idem als No. 105.
107. **Gedeelte van een stijl** (soko pandjang) uit de ontvangkamer van een goeode palembangsche woning.
108. Idem als No. 107.
109. **Paneel** (spanil) van tembesoe talang hout uit een Palembangische woning.
110. Idem als No. 109.
111. **Kop van een draak als deksel van een doos.**
-

